

Mikulski, Zdzisław

"L'écouvrir le Léman. 100 ans après François-Alphonse Forel", C. Bertola, C. Goumand, J.-F. Rubin, Genève 2002 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 49/1, 145-147

2004

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Narodowego w Galicji 1863/1864, fragment wspomnień archiwalnych oraz bibliografię prac autorki. Tym samym tom XIV „Miscellanea Historico-Archivistica” przestał być jednotematyczny.

Przypis

¹ *200-lecie Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk*. Praca zbiorowa pod redakcją Zdzisława Mikulskiego. Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Warszawa 2001; s. 116 fot.

Zdzisław Mikulski
em. prof. UW
Warszawa

Lécouvrir le Léman. 100 ans après François-Alphonse Forel. Actes du colloque pluridisciplinaire. Nyon 16–18 septembre 1998. C. Bertola, C. Goumand, J.-F. Rubin (red.) (Musée du Léman).

Musée du Lemman, Nyon – Editions Slatkine, Genève 1999, ss. X + 923, tab., rys., fot.

Odkryć Lemman – to hasło przyświecające kolokwium międzydyscyplinarnemu (Nyon, 16–18 IX 1998) z okazji upływu 100 lat od podjęcia badań Jez. Genewskiego przez wybitnego przyrodnika szwajcarskiego F.-A. Forela (1841–1912). W Europie Zachodniej został on uznany za twórcę nowej dziedziny wiedzy – limnologii (gr. *limne* – staw, bagno, jezioro) – zajmującej się jeziorami, ze szczególnym uwzględnieniem życia organizmów jeziornych. W latach 90. XIX w. Forel podjął trud napisania dzieła, któremu nadał tytuł *Léman, monografia limnologiczna*; dzieło ukazało się w trzech tomach i miało już dwa przedruki¹.

Recenzowana tu pokazna publikacja stanowi zbiór materiałów zawierających dzisiejszy stan badań – stąd jej tytuł – przedstawionych przez 75 specjalistów na kolokwium zorganizowanym przez Muzeum Lemmanu (powstałym w 1954 r.) w Nyon nad północnym brzegiem jeziora nieopodal Genewy. Starożytna nazwa jeziora – Lemman – ma zapewne etymologię praceltycką, gdzie „*Lem*” znaczyło „być wielkim”, a końcówka „*en*” – woda, jezioro, zatem „*Leman*” można przełożyć na „wielka woda – wielkie jezioro”. Etymologia grecka (wg Strabona) wywodzi się od „*limne*” – jezioro, „*Lemanne limne*” lub „*Lemannos limne*”, a u Rzymian „*Jacus Lemannus*”. W Średniowieczu, wraz ze wzrostem znaczenia Lozanny, pojawiła się nazwa Jezioro Lozańskie (*lac de Lozanne*). Jednak już na przełomie XVI i XVII w., kiedy Genewa zyskuje większe znaczenie, coraz częściej używa się nazwy Jezioro Genewskie (*lac de Genève*). Z kolei Merkator na swej mapie z 1575 r. pisze: „*Jacus Lemanus, Losanner oder Genffer see*”. Nazwa Jezioro Genewskie stała się oficjalna, Lemman zaś (baz nazwy „jezioro”) pozostał jedynie w kulturze, a zwłaszcza w literaturze.

Z okazji kolokwium przedruk dzieła Forela ukazał się po raz drugi (1969, 1998) nakładem wydawnictwa Slatkine w Genewie.

Dzieło *Odkryć Leman* ujęto w 5 częściach, poprzedzonych wprowadzeniem M. Claude Ruey – przewodniczącego Rady Kantonu Vaud, zarazem przewodniczącego Rady Lemanu, oraz przedmową M. Jean Schmutz radcy miasta Nyon, odpowiedzialnego za sprawy kultury.

Część I. *François-Alphonse Forel w historii nauki* – zawiera 4 referaty. C. Bertola (Muzeum Lemanu w Nyon) przedstawia sylwetkę F.-A. Forela jako twórcę limnologii i ogólnie zawartość trzech tomów monografii. P. Acot (Instytut Historii i Filozofii Nauk w Paryżu) zaś opisuje sylwetkę uczonego w historii geologii. L. Touchart (Wydział Geografii Uniwersytetu Limoges) przedstawia jezioro jako przedmiot badań geografii fizycznej. B.H. Dussart („La Bergerie”, Savignac de Miremont) przedstawia sylwetkę współczesnego Forelowi geografa limnologa A. Delebecque z Francji, badającego własności fizyczno-chemiczne i osady jezior francuskich oraz Lemanu.

Część II. *Przyroda i ewolucja Lemanu* – zawiera 3 referaty z zakresu własności fizyczno-chemicznych wody i 21 referatów poświęconych biologii akwaticznej (hydrobiologii). W grupie pierwszej mamy informacje o prądach Lemanu i zimowych stosunkach termicznych w jeziorze. Osobno poruszono sprawę czystości wód i wpływu na rolnictwo terenów otaczających jezioro, a także zmiany jakości wody w całej zlewni Lemanu. W grupie hydrobiologicznej sporo miejsca poświęcono makrofitom, osadom dennym i zanieczyszczeniu wód. Autorzy nawiązują też do wyników badań Forela i wskazują na zmiany jakie zaszły w ciągu wieku.

Część III. *Historia Lemanu w perspektywie geologicznej i historycznej* – obejmuje trzy grupy referatów: geologia, archeologia i historia, historia żeglugi i rybactwa, jeziora z punktu widzenia krajobrazowego. Poruszono tam m.in. historię lodowcową Lemanu, opisano tarasy czwartorzędowe, dynamikę jeziora i charakter osadów w ostatnich 15000 lat; dalej prahistorię terenów przybrzeżnych i osadnictwo, kolekcję jeziorną w Muzeum Nyon, Leman celtycki i w epoce rzymskiej, porty średniowieczne, tabor pływający Lemanu, historia rybactwa, jeziora i masywy górskie otaczające jezioro, przedstawienie Lemanu w pracach paraliteraturowych oraz promocja turystyki w XIX i XX w.

Część IV. *Wiekowe narzędzia badawcze* – zawiera na początku opis łodzi podwodnej „F.-A. Forel”, którą posługiwał się Jacques Piccard w badaniach dna Lemanu. Kolejny referat (C. i J. Hussy) obejmuje opis systemu Infoléman do sporządzenia mapy głębinowej jeziora. Obszerniejszy referat traktuje o zagadnieniach wodnoprawnych w Szwajcarii i w Niemczech w czasach F.-A. Forela (J. Meyer, Nyon). W końcu opisano Ośrodek Dokumentacji Lemanu (C. Bartola, G. Maion-Diacon, Muzeum Lemanu w Nyon), z przykładami zbiorów.

Część V. *Śladem François-Alphonse Forela* – to zbiór zdjęć upamiętniających pobyt i działalność uczonego nad Lemanem, z kopią znanego portretu z kolekcji prywatnej.

To obszerne (ponad 930 stron tekstu) dzieło zawiera bogactwo informacji o Lemanie jako wielkim zbiorniku wodnym Europy Zachodniej, nawiązujące do osiągnięć F.-A. Forela i pretendujące do nowej monografii Lemanu. Stanowi niewątpliwie bogaty materiał do takiego właśnie ujęcia w przyszłości. Jest to zasługą pracowników Muzeum Lemanu, a zarazem wezwanie do dalszej pracy w tym zakresie.

Przypis

¹ *Le Léman, monographie limnologique*. Rouge, 1892 (tom I), 1895 (tom II), 1905 (tom III); przedruki: Slatkine, Genève, 1969, 1998.

Zdzisław Mikulski
em. prof. UW
Warszawa

Dzieje nauczania medycyny na ziemiach polskich. Pod redakcją Mariusza M. Żydowo. Kraków Polska Akademia Umiejętności 2001, 8°, 261 s., ilustr. „Rozprawy Wydziału Lekarskiego”. Tom I

Polska Akademia Umiejętności w 1948 r. powzięła decyzję wydania serii „Historia Nauki Polskiej w Monografiach”. Miały to być 34 tomy, a tom 13 miał dotyczyć historii medycyny w Polsce. Do czasu zawieszenia działalności PAU w 1952 r. wydano zaledwie kilkanaście zeszytów tej serii, jednakże bez tomu 13. W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia zrodził się w PAU pomysł powrotu do tej inicjatywy. Zorganizowanie zespołu Autorów i zredagowanie tomu powierzono prof. Mariuszowi M. Żydowo. Twórcy tego opracowania postawili sobie za cel „[...] przedstawienie dziejów ponawianych prób rozpoczynania, niepowodzeń i sukcesów nauczania medycyny na ziemiach niegdyś lub obecnie należących do Polski” (s. 7) z uwagi na znaczenie tego dla rozwoju nauk przyrodniczych i na wartości kulturotwórcze”.

Książka zawiera *Wstęp* (Mariusz M. Żydowo) i 13 rozdziałów poświęconych 11 ośrodkom akademickim znajdującym się obecnie na ziemiach polskich i dwóm: lwowskiemu i wileńskiemu, które po II wojnie światowej znalazły się poza granicami Polski. Rozdziały zostały uszeregowane według kolejności alfabetycznej nazw miast: Białystok (Podlasie), Bydgoszcz, Gdańsk, Katowice (Górny Śląsk), Kraków, Lublin, Lwów, Łódź, Poznań, Szczecin, Warszawa, Wilno, Wrocław. Opracowanie uzupełniają: *Indeks krzyżowy* (zawierający nazwiska, instytucje, miejscowości) nazwany w *Spisie rzeczy* mylnie *Skorowidzem nazwisk, Skorowidz*